

پستو ليڪدود

راڻي جي پستو ليڪنه نصحيح او معياري ڪرو!

حڪمتيار

پښتو ليکدود

د اشئ چي پښتو ليکنه تصحيح او معياري کړو!

حکمتيار

بسم الله الرحمن الرحيم

سريزه

لکه څنگه چې د پښتنو د هري سيمي، قبيلې او حتی د هري درې د اوسېدونکو ژبه له نورو توپير لري، همدا راز پښتو واحد او ټولو پښتنو ته منلی لیکدود هم نه لري، مروج لیکدودونه ئې ډېري ستونزي لري، له گاونډيو ژبو سره ئې نه د واحد لیکدود له پلوه مقایسه کولی شو او نه د واحد ویندود له پلوه، عربي، فارسي او اردو په بېلو بېلو هېوادو کي هم گډ او ټولو ته منلی لیکدود لري خو پښتو له دې پلوه ډېره وروسته پاتې ده، ډېر کار ته ضرورت دئ چې پښتو لیکدود او ویندود ملي او ټولو پښتنو ته مقبوله بڼه غوره کړي، د اوسني پرېشانه حالت دلایل ئې روښانه دي چې دلته ئې د څېړلو حای نه دئ، یوازي دومره باید ووايو چې ژبه هغه مهال له داسي تفرق او د نورو ژبو له اغېزه ژغورل کېږي، قومي بڼه ئې په ملي بڼي بدلېږي،

ويونکي ئې په يوه ليکدود او ويندود متحد کېږي چې ځواکمن او ملي حکومت ئې ترشا وي، د هېواد تعليمي او درسي نصاب ترې جوړ او د خبري رسنيو او رسمي اداراتو ژبه شي، پښتو تر ننه دا سعادت نه دئ تر لاسه کړی، پښتانه له يوې خوا تل د بهرنيو د عسکري تېريو مقابلې ته اړ شوي او له بلې خوا تر فرهنگي يرغلونو لاندې پاته شوي، خوا ته ئې د پاکستان او ايران په څېر دوه ځواکمن حکومتونه وو چې يوه ئې اردو او بل ئې فارسي ته کار کړی او پر نورو ئې خپله ژبه مسلطه کړې. همدا وجه ده چې په پښتونخوا کې د پښتنو زامن په ځانگړې توگه هغه چې په پاکستاني سکولونو کې سبق وايي پښتو ئې نيمايي له اردو او انگرېزي جوړه وي، د هرات ډېری پښتنو قومونو خپله اصلي ژبه په بشپړه توگه هېره کړی، هرات د غلزيو ټاټوبی وو، په سلو کې تر اويا زيات مېشت قومونه ئې پښتانه ول او په پښتو ئې خبري کولې، خو اوس چې له چا پوښتنه وکړې: د کوم قوم يې؟ وايي به چې پښتون، اسحاق زی يم، خو په پښتو به خبري نشي کولی، د کندهار له پښتنو به واورې چې وايي: د سيب درختي ساپې ته ناست وم!! وجه ئې دا ده چې پر هرات او کندهار څه موده ايرانيانو حکومت کړی. هر قوم چې پر يوې ټولني له سياسي، فکري، اخلاقي او اقتصادي پلوه مسلط شي؛ ژبه ئې هم د نورو قومونو پر ژبې سيوری وغوروي، انگرېزانو امريکا اشغال کړه، پرېکړه ئې وکړه چې

لیک لوست به په انگرېزي وي، دا دئ درې پېړۍ وروسته د امریکا د ټولو اصلي قومونو ژبي په پشپړه توګه له منځه تللي، د وروستۍ ژبي وروستۍ ویونکی ئې سرکال (۲۰۰۸) ومړ او په دې توګه د اصلي امریکایانو ټولي ژبي له منځه ولاړې.

متأسفانه اوس نه یوازي په کلیواله کچه د پښتنو لهجې بېلي بېلي دي بلکي په لوستو پښتنو کي هم یووالی نه مومو، نه د وینا او لهجې یووالی او نه د لیکدود یووالی، د مشرقي ساحې لیکدود د جنوبي او جنوب غربي ساحو له لیکدوده توپيرونه لري، دا اختلاف باید ختم شي، د پښتو لیکدود باید معیاري او توحید شي، چارواکي، مشران او لیکوالان باید دې ستونزي ته توجه وکړي، د ملي یووالي لپاره ضروري او اړینه ده چې ملي ژبه ولرو، خو دې ته په پام سره چې د ژبي د یووالي او معیاري کولو هڅه د قومي او ژبني تعصباتو راپارولو باعث نشي، موخه مو یووالی او د اختلافاتو ختمول وي نه یو قوم او ژبه ئې پر نورو تحمیلول، ځیني کړۍ د سیاسي موخو لپاره د ژبي په اړه داسي څه وايي چې ژبني تعصبات راپاروي، یوه پر بلي غوره او لرغونې ګڼي، په داسي حال کي چې د ټولو انساني ژبو بنسټ یو دئ، هیڅ ژبه پر بلي تفوق نه لري، لکه څنګه چې د انسانانو نسل او توکم یو دئ او له یوې جوړې مور او پلاره پیدا شوي، همداسي ئې ژبه هم په سر کي یوه وه او د خاصو عواملو په وجه سره بېلي شوې.

زه په دې موخه چې پښتو لیکدود او ویندود له اوسني پرېشانه
حالتو ووځي ټولو هغو پښتنو لیکوالو ته څو وړاندیزونه لرم چې د
یووالي او وحدت هڅه کوي او غواړي چې د پښتو لیکدود معیاري،
متفق علیه او ټولو ته د منلو وړ شي. که څه هم دا کار تر هغه نتیجه نه
ورکوي چې پښتو په واقعي معنی ملي او رسمي ژبه شي، په راډیو،
ټلويزیون، چاپي خپرونو، تعلیمي مؤسساتو او رسمي اداراتو کې د
ملي ژبې په توگه وکارول شي، تر اوسه متأسفانه په افغانستان کې
پښتنو دا حق هم نه دی ترلاسه کړی چې زامن یې په مکتبونو او
پوهنتون کې په خپلي مورنۍ ژبې لیک لوست وکړي، خو دا تشه باید
ډکه شي او پښتو له اوسني پرېشانه حالتو باید وایستل شي.

زه په دې اړه څه وړاندیزونه لرم چې د دې مختصرې رسالې په
ترڅ کې یې د بااحساسه او دردمندو لیکوالو مخې ته ږدم، امید دی په
دې سره ځینې هغه ستونزې حل شي چې پښتو لیکدود همدا اوس
ورسره مخامخ دی.

حکمتیار

همداراز مور له دغو علایمو علاوه د زېرکي او زورکي په څېر
 علایمو ته هم اړ یو، د نه کارولو په وجه ئې له گڼ شمېر ستونزو
 سره مخامخ یو، د مثال په توگه (لور، سور، سر) د تورو د حرکت له
 مخي څو بېلي بېلي معناوي لري، لکه: (لور: نجلی)، (لور: د رېلو
 وسیله)، (لور: طرف) او (لور: پېرزوینه)، (سور: سور رنگ)، (سور:
 سپور)، (سور: عرض)، (سور: څښل)، (سر: کوپړی)، (سر: راز)، که
 لوستونکی دا الفاظ له جملې بهر وگوري نه پوهېږي چي کومه معنی
 ترې مراد ده. همداراز دغي نقيصې مور دې ته اړ کړي یو چي پنځه
 یې گاني وکاروو، حال دا چي په حقیقت کي زموږ (ی) یوه ده، بېل
 بېل غږونه ئې د هغه حرف په حرکت پوري تړاو لري چي تر (ی)
 مخکي راځي، که مخکني حرف زور ولري نو (ی) نرمه تلفظ کېږي او
 مور ئې په ملینه او نرمي (ی) یا د ځینو په وینا زورکی واله (ی) سره
 لیکو، لکه: شې، لرگي، سړي، منگي... چا چي دې ته د زور واله (ی)
 نوم ورکړی دې ته نه دئ متوجه شوی چي دا زور د (ی) نه بلکي د
 هغه توري دئ چي تر (ی) مخکي راځي. دې ته د زورواله (ی) نوم
 ورکول غلطه نومونه ده.

او که دا مخکني حرف ساکن واو یا الف وي نو بیا هم همدا نرمه ی
 کاروو لکه: دو، زو، ځای، بو، لوی،
 که زیر ولري نو څرگنده (ي) لیکو، لکه: سړي، غوړي، منگي...

که مخکنی حرف زورکی ولري نو اوږده (ې) لیکو، لکه: شپې، خوږې، لنډې، دې، شپې، سړې...

او که تر یې مخکې حرف زورکی ولري نو د ښځینه نومونو لپاره لکۍ واله (ی) لیکو، لکه: کړکۍ، لونگی، مړۍ، او د نورو لپاره همزه واله (ئ) لیکو، لکه: راځئ، وخورئ، ورشئ، وکړئ... دلته تر (ی) مخکې توری، زورکی نه بلکې زیرکی لري.

که موږ دا علایم درلودی او هغه مو کارولی نو د یاگانو د کارولو په سر به له لانجو سره مخامخ نه وو، د مثال په توګه: د ښځینه نومونو په جمعي که به مو دا ستونزه نه درلوده چې ځینې د (ښځه) جمع (ښځې) او ځینې ئې (ښځي) گڼي، خو نه دا د خپلي ادعاء لپاره څه دلیل وړاندې کوي او نه هغه، ټول هغه کلمات چې تر یې مخکې توری ئې زیر ولري باید په څرگندي (ي) سره ولیکل شي، لکه: چې، کي، مي، ځي، خوري، ښځي، لنډي، کونډي، منډي، سړي، کوي. او ټول هغه کلمات چې تر یې مخکې حرف ئې زورکی ولري باید په اوږده (ې) ولیکل شي، لکه: شپې، منې، لنډې، خوږې، ترخې، سړې، تودې، ته راځې، خوږې، ته ښه سړی یې،... ، دغه مطلب ته د نه پام کولو په سبب ځینې خلک د اوږده (ې) په کارولو کې ستونزه لري، چې، کي، مي، ... د چې، کې، مې... په څېر لیکي، په داسې حال کې چې د پښتنو ټول قبایل په دغو کلماتو کې له یا نه مخکې توری په

زیر سره تلفظ کوي، او اصولاً په کار ده چې په (ي) وليکل شي.
 انگریزي هم د علایمو د نشتوالي په وجه د (ی، و) په اړه
 ستونزي لري، د همدې لپاره ئې گڼ شمېر (ی) او (و) ته ورته غږ
 لرونکي حروف جوړ کړي، لکه (A,E,I,Y) او (O,U,W,V) څوک
 چې د لومړي ځل لپاره د انگرېزي لیک زده کوي د دغو حروفو د
 لیکلو د ځای په اړه همداسې ستونزه لري لکه د پښتو په لیکلو کې
 چې ورسره مخامخ کېږي.

فارسي هم دا ستونزه لري، د علایمو د نه انتقال په سبب د (ی)
 او (و) د کارولو په ارتباط مشکلات لري، د مثال په توگه (سیر) څلور
 معناوي لري، سیر: مور، سیر: اوربه، سیر: سفر، سیر: من، - شیر او
 شیر دوه معناوي لري شیر: شیدې او شیر: زمري، دا د یوې ژبي د
 لیکدود ستر عیب دی چې د گڼ شمېر مختلفو معناوو درلودونکو
 کلماتو لپاره ورته توري وکارول شي، دا لوستونکي له التباس سره
 مخامخوي، که په فارسي کې دا علایم کارول کېدی نو دا به ئې داسې
 لیکل: سیر، سیر، سیر، سیر او شیر، شیر

په دغو څلورو ژبو کې د انگریزي لیکدود تر ټولو ناقص او
 ستونزمن دی، نه یوازې له دې پلوه چې د یوه غږ لپاره گڼ شمیر
 توري لري بلکې له دې ناحیې هم چې ډېر ځله په کلماتو کې داسې
 توري کارول کېږي چې نه تلفظ کېږي، لکه په RIGHT کې GH، د

RIGHT دقیق تلفظ د RITE په توگه دئ، همداراز د ډېرو غېرونو لپاره ځانگړي توري نه لري، لکه، خ، ع، غ، ژ، ش، چ؛ دې ته ئې مرکب توري جوړ کړي: JK, GH, KH فارسي هم دا ستونزه لري، د ټ، ډ، ر لپاره توري نه لري، د پښتو او انگريزي کلماتو په تلفظ کي له ستونزو سره مخامخ کېږي. انگريزي له دې پلوه هم يوه ستونزمنه ژبه ده چې له مصدر نه اشتقاق ئې ډيري بې قاعده گۍ لري، د مثال په توگه: له make, made نه، made, made، له go نه، went, gone، له do نه done, did او دې ته ورته بې شمېره نور نواقص.

په پښتو کي تر ضرورت زيات الفاظ جوړ شوي، د س، ص، ث، تر څنگ ئې خ او د ز، ذ، ظ او ض تر څنگ ئې ح هم رايستلي، ځيني گ او ځيني گ کاروي، همداراز په پښتو ليکدود کي ی او ئ د ورته غېرونو لپاره کارول کېږي، د دغو حروفو زياتول مخصوصاً د (گ، ح، ی) نه يوازي غير ضروري کار وو بلکي پښتو ليکدود ئې ستونزمن کړی.

د يې گانو ستونزه

دا ستونزه حل کړو چې د پښتو (يې) يوه ده که پنځه؟ چې د اوږده يا مجهوله (يې)، لنډه يا څرگنده (يې)، زورواله يا نرمه (ی)، او زورکی واله او لکی واله (ی، ی) يا لکی واله او همزه واله (يې) په

نامه یادبږي.

که یوه وي ولې ئې په پنځه ډوله لیکو؟ که پنځه وي؛ هره یوه ئې چېرې او څنگه راځي؟ د کومي قاعدې مطابق که نه هسي د تعامل او دود له مخې؟ او داسې چې د هرې (ی) اړوند کلمات باید حفظ کړو، چې دا یقیناً گران کار دئ، په ځانگړې توگه هغو خلکو ته چې نوې پښتو زده کوي.

ما په دې اړه د ځینو لیکوالانو کتابونه ولوستل، د هغو هم چې د (ی) د ځای او ډول په اړه په خپلو کې سخت اختلاف لري، خو هیڅ یوه ئې د کومي قاعدې یادونه نه وه کړې. دا په داسې حال کې چې هره ژبه ځانگړي قواعد لري، الله تعالی انسان داسې پیدا کړی چې د خپل زړه خبرې په الفاظو سره بیان کړي، الفاظ د قاعدې مطابق جوړ کړي، او د الفاظو لپاره حروف وضعه کړي، د ژبپوهني د بحث یوه اساسي موضوع دا ده چې دا قواعد په گوته کړي او له دې لارې د ژبې زده کول او لیکل آسانه کړي.

که په پښتو کې د (ی) د کارونې په اړه لږ دقت وکړو راته جوته کېږي چې د (ی) غږ او ډول د هغه توري په حرکت پورې تړلی دئ چې تر (ی) مخکې راځي، که دا حرف زور ولري، د (ی) تلفظ یو ډول وي، که زېر ولري بل ډول، که ساکن وي یو ډول او که زېرکی ولري بل ډول، د همدې لپاره موږ دې ته اړ شوي یو چې د دغو بېلا بېلو

تلفظونو لپاره د (ی) بېل بېل ډولونه جوړ کړو.

په عربي کي د اوږده (ې) مثالونه لږ دي، د قرآن په يوه آيت کي
ئې هم بېلگه راغلې، د هود د سورې په ۴۱ آيت کي د ﴿وَلَمَّا
رَاغَىٰ﴾؛ ﴿وَلَمَّا رَاغَىٰ﴾؛ ﴿وَلَمَّا رَاغَىٰ﴾؛ ﴿وَلَمَّا رَاغَىٰ﴾؛ ﴿وَلَمَّا رَاغَىٰ﴾؛

د (و) شکلونه

تر (ی) مخکي توری (ر) او تر (ر) لاندي يوه وړه داېره کښل شوې او دا دائره ښيي چي دلته د (ر) پر سر زور نه بلکي زورکی دئ، او د همدې په وجه بايد د (ي) تلفظ د پښتو د اوږده (ې) په څېر وي. اردو او فارسي هم د مجهولي يې غږ لري، په اردو کي دا (ر) ورته راوړي او په فارسي کي خاص توری ورته نه دئ غوره شوی. په (می شود) کي د (ی) غږ د مجهولي يې غږ دی او په رفتی کي د معروفی (ي) خو په فارسي کي دواړه په يوه (ی) ليکل کېږي.

د (و) شکلونه

په دې وروستيو کي ځينو ليکوالانو دا لاندې هم راوړلې کړې چي وايي د پښتو (واو) يو نه بلکي درې دي (اوږد، لنډ او بېواکه)!! او دا يقيناً چي يوه غلطه انگېرنه ده، پښتو يوازي يو واو لري، اوږد او

لنډ ټي ويل د هغه توري په حرکت پوري مربوط دی چي تر واو مخکي راځي؛ لکه لور او لور، په لومړي کي لام پېش لري او واو ساکن دئ، او په دوهم کي پېش به واو اړول شوی، د لور اصلي لیکنه (لر) ده چي د لام د پېش په ځای واو لیکو. د لور او لور تر منځ فرق په واو پوري نه دئ تړلی د (ل) په حرکت پوري تړلی دئ، که لام ته پېش ورکړو نو لور (د رېلو آله) ترې جوړېږي، او که پېش په واو واوو لور (بڅینه اولاد) ترې جوړېږي، سور او سور، په لومړي کي سین پېش لري او واو ساکن دئ، او په دوهم کي د پېش په ځای واو راغلی، اصلي بڼه ټي سر د پر په څېر ده، سور د فارسي دور ته ورته او د فارسي در د سور په شان دئ. دا غلطی ده چي درځانی او آدم خان د دورځانی او ادم خان په بڼه ولیکل شي.

انگلیسي هم درې (ی) لري: E, I, Y او A هم ډېر ځله د یې په توگه کاروي، همداراز د واو لپاره څلور توري O, U, W, V، دوی ته هم دغو تورو ستونزي راولاړي کړې، څوک چي دا ژبه نوې زده کوي نو په لیکلو کي تر هغه په وار وار غلطېږي چي د هري کلمې ترکیب حافظې ته وسپاري. او همدا د یوې ژبي د لیکدود عیب دئ، بڼه لیکدود هغه دئ چي لیکونکی ټي له دغي ستونزي سره مخامخ نشي.

د علایمو په اړه وړاندیز

د علایمو په اړه زما وړاندیز دا دی چې لږ تر لږه د پښتو د سم لیکلو لپاره د زده کړې په پیل کې دا علایم زده کوونکو ته وروښو، تر څو پوه شي چې چېرې کومه یې ولیکي. دا ضروري نه گڼم چې اوس او د یې گانو له ترویج نه وروسته له یوې پرته نورې ټولې حذف کړو، البته د لکۍ والي یې په اړه مي وړاندیز دا دی چې د دې حذفول غوره دي، پر ځای ئې همزه واله (ئ) کارولی شو، د دواړو غږ ورته دی، دا به له یوې خوا د یې گانو شمېر راکم کړي او له بلې خوا به دا ستونزه حل کړي چې کله لکۍ واله (ی) د لفظ په منځ کې راځي نو نه پوهېږو چې په کومې (ی) سره ئې ولیکو، د مثال په توگه (نړۍ وال) څنگه ولیکو؟ دا د پښتو لیکدود یوه بله لاندې ده، ځینې ئې په اوږدې (ې) بدلوي چې دا اشتباه ده، اوږده یې د (ی) غږ نه ورکوي، نړۍ وال د نړېوال په توگه لیکل غیرمعیاري او ناسمه لیکنه ده، د نړېوال په توگه ئې لیکل هغه مهال صحیح گڼل کېدی شو چې د پښتو (بې) یوه وی، دا دواړه یې (ې) (ي) د (ی) غږ نشي افاده کولی، دې (ی) ته نږدې او ورته غږ د همزه والي (ئ) دی، د (کوئ او نړۍ)، (شرۍ او شرئ) په لفظونو کې دواړه یې ورته غږ لري، که غواړو چې لیکنه مو غږ په دقیقه توگه تمثیل کړی شي؛ نو پکار ده چې یا ئې بېل بېل (نړۍ وال)

ولیکو او که ئې گډ لیکو نو د نړئوال په توگه ئې ولیکو، که مور
 علايم درلودی؛ دا لانجه هم مخي ته نه راتله، (ر) ته د یوه زبرکي په
 ورکولو سره به مو نړیوال د نړۍ وال په توگه تلفظ کاوو. چا چي دا
 لکی واله (ی) رایج کړې پښتو لیکدود ئې لانجمن کړی، کاش اوس
 لیکوالان په دې توافق وکړي چي دا (ی) په بشپړه توگه له منځه
 یوسي او په حای ئې (ئ) وکاروي.

عربي حروف حذفول

حیني ناپوه او متعصب کسان هڅه کوي چي له پښتو نه د (آ،
 ث، ص، ط، ظ، ع، ف، ق، ء،) حروف وباسي، دا نه یوازي ناسم کار
 دئ بلکي له پښتو سره لویه جفا ده، په دې حروفو سره پښتو غني
 شوې او په حذفولو سره ئې له سختو ستونزو سره مخامخ کېږي، مور
 د عربي بې شمېره لغات خپل کړي، حیني ئې دومره عام شوي چي د
 پښتو اړوند لغات متروک شوي او حای ئې دوی نیولی، صبر، طرف،
 ثواب، عالم، آدم، ظلم، یتیم، زکات، خیرات، قلم، فرق، ئې بیلگي
 دي، دوی دې ته پام نه کوي چي آخوا، آسمان، آخرت، آخوند، آرام...
 په داسي غږ پیل کېږي چي آ ئې افاده کولی شي، نه یوازي الف دا غږ
 په دقیقه توگه افاده کولی شي او نه ها.

د فارسي ژبي یوه ستونزه دا ده چي (ت) او (د) نه لري، دې ته

اړه ده چې دا تشه ډکه کړي، هغه دخيل کلمات سم نه شي ادا کولی چې د دې حروفو اړوند غبرونه په کي وي. انگليسي هم د ځينو غبرونو لپاره توري نلري، خو دا ستونزه ئې په دې سره حل کړې چې دغو غبرونو ته ئې جوړه حروف رامنځته کړي، لکه د (غ) لپاره gh د (خ) لپاره kh د (ژ) لپاره jh دا سمه نده چې موږ هغه حروف حذف کړو چې د پښتو د کلماتو د سمې افادې لپاره ضروري دي.

د پښتو الف يو دئ که دري؟

د پښتو ځيني ادعائي خدمتگارانو د الف په اړه هم يوه ستونزه راولاړه کړې او موږ ئې له دې پوښتني سره مخامخ کړي يو چې پښتو څو الفونه لري؟ يو که دري؟ آيا زور، زورکی او مد د الف په نامه يادولی او د الف پر ځای کارولی شو؟ آيا له مد او همزه نه پرته د پښتو توري بشپړ گڼلی شو؟ نه يوازي د پښتو او فارسي حروف له عربي اخيستل شوي، بلکي د فارسي کلماتو نږدې اويا اتيا په سلو کي عربي دي، او پښتو هم دې ته ورته، موږ همزه او مد ته همدومره ضرورت لرو لکه الف ته، آدم، آسمان، آلو، آس له مد نه پرته ليکل غلط دي، همداراز دعاء، اعتناء، علماء، او دې ته ورته کلمې له همزه پرته ليکل غلطې ده، متأسفانه ځيني خلک دا اشتباه کوي چې پښتو ليکدود ته داسي بڼه ورکړي چې د زور، زېر او پېش ځای الف، يې او

واو ونيسي، همزه او مد حذف كړي، د ف او ق په حای پ او ك
 و كارول شي، كه د دوی رایه ومنل شي بیا خو به پیسته د پسته په حای
 او پاسته د پسته په حای لیکو، بیا خو به ناچار په هري كلمې كي گن
 شمېر الف، یې او واو اضافه كوو، قلم به كالام، صبر به سابار، فراه به
 پاره لیکو. دا خلك نه پوهېږي چي د یوې كلمې د توريو تر منخ د
 ارتباط د څرنگوالي بیانولو لپاره دغو علایمو ته سخت ضرورت دی،
 د عربي کمال په دې كي دی چي دا علایم لري، د همدې لپاره هغه
 كلمات چي له ورته تورو څخه جوړ شوي په تلفظ كي ئې له هیڅ
 ستونزي سره نه مخامخ کېږي، او لوستونکی پرې پوه کوي چي څنگه
 ئې یو حای یا بېل بېل تلفظ كړي. خو موږ په دې اړه ستونزي لرو. دا
 دوستان دې ته متوجه نه دي چي د پښتو یوه ستونزه دا ده چي د
 توريو د حرکاتو لپاره علایم نه لري، او دا هغه څه دي چي عربي ته
 ئې پر نورو ژبو امتیاز ورکړی، دغه ستونزه د دې باعث شوې چي موږ
 گن شمېر یاگاني جوړي كړو، او همدا یاگاني موږ له كړاوونو سره
 مخامخ كړي، په داسي حال كي چي زموږ څنگ ته فارسي او عربي
 یوازي یوه یې لري، كه موږ هم علایم درلودی نو یوه یې راته كافي
 وه، زموږ یې هم په اصل كي یوه ده، بېل بېل تلفظ ئې په اصل كي تر
 یې مخكي توري له حرکت سره ارتباط لري، او دا دی اوس خو ځيني
 راپیدا شوي او غواړي واو او الف هم د یوه په حای درې او څلور

کړي!! او دې غیرمعیاري او ناسم کار ته ژبي ته د خدمت نوم ورکوي!! ژبي ته خدمت دا دئ چې آسانه کړی شي، د کلماتو ترکیب ئې د قواعدو مطابق کړی شي، لیک او تلفظ سره ورته شي، اضافي توري ونه کارول شي، د بېلو بېلو قومونو لهجې او بېل بېل لیکدودونه ئې توحید شي.

عربي الفاظ

نه له پښتو نه د عربي الفاظو د حذفولو هڅه وکړو او نه ئې په غلطه توگه پښتو ته د رااړولو، په کار ده چې عربي لغات په خپل اصلي شکل کې ولیکو، غصه، معنی، صحیح، صلح، خفه، قبر،.... په دې بڼې ونه لیکو: غوسه، مانا، سئي، سوله، خپه، کبر، ... خو مشهور غلط لکه هدیره او لوز چې په اصل کې حضيره او لفظ دي عجالتاً په خپل حال پرېږدو او ورو ورو ئې تصحیح کړو....

متروک الفاظ

له دې ډډه وکړو چې متروک الفاظ بیا راژوندي کړو او د دخیل معروفو لغاتو په حای ئې وکاروو، او دا پښتو ژبي ته د خدمت په نامه یاد کړو. لکه چوپړ د خدمت په حای راوړل، خدمت په پښتو کې دومره عام استعمال لري چې تر چوپړ خلک پرې ډېر ښه پوهېږي.

که ئې نه منئ نو له خدائي خدمتگارانو پوښتنه وکړئ.

له بلي ژبي ژباړه

تر څو چي پښتو په يوې واقعي ملي ژبي بدلېږي او هر نوي شي ته د خپلې ژبي په قالب کي نوي نوم غوره کوي، بايد له عربي ژبي مرسته وغواړو، که ژباړي ته اړ کېږو نو دا ژباړه مو له عربي وي نه له کومي بلي ژبي، تر اردو، فارسي، انگليسي او ډېرو نورو ژبو پښتو ډېره غني ژبه ده، د مثال په توگه د پروسې لپاره عمليه، د پلان لپاره منصوبه، د کواليتي لپاره کيفيت، د لست لپاره فهرست، د راپور لپاره اطلاع يا خبر... له هري ژبي کلمې په کلمې ژباړه غلطي ده، مخصوصاً له فارسي نه پښتو ته، حقيقت دا دئ چي په فارسي کي ډېر بې حايه او بې خونده تکلف شوي، د ادبي او عاميانه ژبي ترمنځ ئې ژور توپير شته، که څوک د فارسي عاميانه ژبه له تصرف او تغير نه پرته وليکي او له ادبي ليکني سره ئې مقايسه کړي ورته معلومېږي چي څومره تغير پکي راغلی، د مثال په توگه: مه ميرم - من مي روم، ما ميريم - ما مي رويم، بيا برويم، بيا برويم، کار کديم - کار کرديم، او هلته چي عربي کلمات کاروي نو عجيب څه ترې جوړ کړي؛ د بيلگي په توگه: قرار بود، به سقوط مواجه سازد، به ابلاغ فرمان مقام معظم رهبري همت گماشت، زمام اداره کشور در اختيار معظم له

قرار گرفت، فرمان صادر فرمود... او له انگریزي play roal په رول یا نقش بازی کرد، مقلد ژباړونکي هڅه کوي دغه ټول الفاظ له ټول بې ځایه، عبث او مسخره تکلف سره کلمه په کلمه وژباړي او لیکي: قرار و، له سقوط سره مواجه کړ، د رهبري د معظم مقام د فرمان د ابلاغ لپاره ئې همت وگماره، د هېواد د ادارې زمام د معظم له په اختیار کي قرار ونيوه، فرمان ئې صادر وفرمايه، رول ولوبوي...

ځيني لیکوالان د فارسي هغه اصطلاحات په بشپړه توگه په پښتو ژباړي چي ډېر بې ځایه تکلف په کي شوی، هلته عربي الفاظ په ناسمه توگه او له تکلف سره کارول شوي او دا لیکوالان له هغوی تقلید کوي او همدا کار په پښتو کي کوي، لکه دا چي په فارسي کي وایي در آن جا وجود داشت، دوی د وجود عربي کلمه پور کړې او له تکلف سره ئې کارولې، دا ئې تر دې ادبي گنلې چي ولیکي: در آن جا بود، زموږ لیکوالان له دوی تقلید کوي او لیکي: هلته ئې شتون درلود!! گمان کوي چي دا به تر دې ډېر ادبي وي چي ولیکي: هلته وو. یا دا چي په فارسي کي لیکي، در اختیار او قرار گرفت، د دې په ځای چي ولیکي: به دستش افتاد، زموږ لیکوالان ئې داسي راژباړي: په اختیار کي ئې قرار ونيولو!! د دې په ځای چي ولیکي: په لاس ورغی، یا په واک کي ئې شو، په لیکني کي بې ځایه تکلف لیکنه عیبناکه کوي، د بلاغت غوښتنه دا ده چي اضافي توري او کلمات ونه کارول

شي.

ځيني ژباړونکي د فارسي دا ترکيب: موجود است يا وجود دارد، داسي ژباړي: شتون لري، خو هم دا فارسي ترکيب بې خونده او بې ځايه تکلف دئ او هم ئې پښتو ژباړه، پښتو ژباړونکو ته مي مشوره دا ده چي له تکلف نه ځان لري وساتي، سادگي خپله کړئ، په مختصرو الفاظو اکتفاء کوئ، او که کله دې ته اړ کېدئ چي له فارسي نه څه پښتو ته وژباړئ نو لومړئ فارسي جمله له تکلف نه وباسئ بيا ئې وژباړئ، داسي مه کوئ چي په فارسي که وگورئ چي چا ليکلي: تشریف فرما شد، حضور بهم رساند، قدم رنجه کرد، به خوانش گرفت، او دې ته ورته نور کرکجن او له بې خونده تکلف نه ډک ترکیبونه، نو تاسو هم مټي راونغاړئ او په پښتو کي ئې د ژباړلو هڅه وکړئ، دا نه ژبي ته خدمت دئ او نه د يوه پوه، حکيم او اديب ليکوال کار، په فارسي کي دا کار درباري ليکوالانو کړی، هغه مقلد ليکوالان ترې تقليد کوي چي د ويلو لپاره څه نه لري، غواړي خپل بې محتوی مطالب د رنگينو الفاظو په جامه کي ونغاړي او له ناپوهو اورېدونکو او لوستونکو نه شاباش ترلاسه کړي.

مجهوله يې:

په مشرقي ليکدود کي مجهوله يې ډېره او بې ځايه کارول

کېږي، د مثال په توګه چي، کي، مي، دي، داسي، هسي،... داسي ليکي: چي، کي، مي، دې، داسې، هسې... حال دا چي په کار ده (دي، کي، چي، مي، داسي، هسي... صحيح وګڼو او (دې، کي، چي، مي، نې، بې، زې، تې، داسې، هسې) د دغو ترکيبونو مخفف ومنو (دي ئې، که ئې، چي ئې، مي ئې، نه ئې، به ئې، زه ئې، ته ئې، داسي ئې، هسي ئې)، مثالونه ئې:

کتاب دې ورکړ؟ يعني د ده خپل کتاب دي ورکړ؟ او کتاب دي ورکړ؟ يعني کوم کتاب دي ورکړ؟ کتاب دي ئې ورکړ غلط او د ټولو پښتنو قبيلو د مروج تلفظ خلاف دئ.

الله تعالی دې شهادت قبول کړي، يعني الله تعالی دي د ده شهادت قبول کړي. دا سمه نه ده چي وليکو: الله تعالی دي ئې (يا دې ئې) شهادت قبول کړي، د پښتنو هيڅ قبيله داسې نه وايي، نه پوهېږو دا د چا کور بدعت دئ؟

کتاب مي ورکړ، يعني د ده خپل کتاب مي ورکړ، او کتاب مي ورکړ، يعني يو کتاب مي ورکړ.

کې ځواب ورکړی نه وی، يعني که ئې ځواب ورکړی نه وی.

دا کتاب چي ليکلو، يعني دا کتاب چي ئې ليکلو.

نې خبر کړ له خطره، يعني نه ئې له خطره خبر کړ.

چي دښمن بې خپل هېواد کي نه پرېښود: يعني دښمن به ئې په خپل

هېواد کې نه پرېښود.

زې لامنم، يعنی زه ئې لامنم.

تې لازغمې، يعنی ته ئې لازغمې؟

داسې ځواب کړه چې بيا رانه شي، يعنی داسې ئې ځواب کړه

هسې خبر کړ، يعنی هسې ئې خبر کړ.

په پښتونخوا کې د مجهولي (ې) لپاره يوه نوې يې رايستل

شوې چې له اردو ئې اخيستې ده، داسې ئې ليکي: (ل)، اردو ژبه هم

د پښتو مجهولي يې ته ورته غږ لري چې همدا (ل) ورته راوړي. لکه

کيلئ.

ښځينه جمع

ځينې ادعا کوي چې د ښځينه نومونو جمع بايد په اوږده يې سره

ولیکو، خو دا خبره صحيح او معياري نده او د پښتنو د ټولو قبيلو له

عام تلفظ سره مغايرت لري، صحيح او معياري خبره دا ده چې هغه

ښځينه نومونه چې په پای کې ئې هې وي په جمع کې همدا هې په يې

بدلېږي، خو دا يې کله اوږده او کله لنډه تلفظ کېږي، که تر هې

مخکې توری زورکی ولري، په جمع کې دا زورکی په زېر بدلېږي او د

هې په ځای څرگنده (ي) راځي، لکه ښځه ښځي، کونډه کونډي، ژبه

ژبي، او که تر هې مخکې توری زور ولري زور ئې په زور کې بدلېږي

او د هې په حای اوردې (ې) راخي؛ لکه خپه خپې، رنده رندې، خوږه خوږې، شپه شپې.

د بنځينه جمع لپاره دا قاعده قبوله كړو چې: بنځه، كونده، لنډه، تنده، مرسته، بېله، بله، پېښه (حادثه)، او دې ته ورته بنځينه مفرد په بنځي، كوندې، لنډې، تندې، مرستې، بېلې، پېښې او ټول هغه بنځينه نومونه چې تر يې مخكې توري ئې زېر ولري په (ي) سره ئې جمعه كړو او مڼه، لنډه، اوردې، پېښه (تقليد)، خپه او دې ته ورته صيغې په مڼې، لنډې، اوردې، پېښې، خپې او ټولي هغه صيغې چې تر يې مخكې توري ئې زېر كې ولري په (ې) سره جمع كړو.

اغلباً دا (ې) ډېره او بې حايه استعمالېږي، په هغو حايونو كې هم كارول كېږي چې د پښتنو د هيڅ قبيلې په تلفظ كې نه احساس كېږي او په ډېرو مواردو كې نه يوازې له تلفظ سره اړخ نه لگوي بلكې د التباس باعث گرځي، د مثال په توگه: د جمع لپاره هم او د ندا لپاره هم بنځې ليكل، چې له يوې خوا له عام تلفظ سره مفايرت لري او له بلې خوا مخاطب په اشتباه كې اچوي، بايد (بنځي د بنځه جمع او بنځې د اي بنځې په معنى) وليكو، په دواړو صورتونو كې ئې د بنځې په توگه ليكل د التباس باعث گرځي. يا (ورځي) د ورځ جمع او له مخاطب نه د تلو په اړه پوښتنه (ته ورځي؟) سم ئې ورځي (د ورځ جمع) او ورځي د پوښتنې لپاره.

د ئې او يې توپير

ئې او يې بايد تفكيك كړو، لكه دا: كتاب ئې ولوست، ته ښه ليكوال يې. دواړه په يوه ډول ليكل صحيح نه دي.

له، په، نه

له، په، نه) كېدى شي له وروستۍ كلمې سره يو ځاى وليكل شي او (ه) ئې حذف شي، لكه:
لپاره، لخوا، لدوى، لده.
پكې، پدې، پدوى
نشته، نشو، نشي، ندئ،
په نورو ژبو كې هم داسي حذف گورو، لكه په دري كې: نه مى رود -
نمى رود، نه نوشت - نوشت، نه كرد - نكرد، به من - بمن،

دى او دئ

(دى) د (ده) لپاره، او (دئ) د ده د حالت بيانولو لپاره، لكه: دى ښه ليكوال دئ.

(و) او (ؤ)

د (و) او (ؤ) په ځای د (وو) لیکل، دی په سنگر کې وو. یوازي (و) او (ؤ) مطلوب غږ نه افاده کوي.

(وه) او (ووه)

په ماضي صیغو کې د مذکر او مؤنث تر منځ تفکیک او دواړه یو ډول نه لیکل، داسې چې حامد یوه خور درلوده او محمود یو ورور درلودو، همداراز د ساته په ځای ساتو، د لیکه په ځای لیکو، د (کاوه) په ځای کاوو، او ... ساته او لیکه او دوی ته ورته صیغې د مؤنث او امر لپاره مختص کړو، ته خط لیکه، ته لار ساته... یوه لار ساتله بل سنگر ساتلو، یوه لار ساته او بل سنگر ساتو، د پښتنو هیڅ قبيله نه وایي: بل سنگر ساته، یا محمود زوی درلوده. که د ولس عامه لهجه او تلفظ اعتبار لري نو دا صحیح نه ده چې ولیکو: احمد ښه پوهېده، باید ولیکو احمد ښه پوهېدو، او ملالی ښه پوهېده. احمد کار کاوو، احمد مری خوره، دا صحیح نده چې ولیکو: احمد کار کاوه.

په او پر

(په) د ظرف لپاره او (پر) د استعلاء لپاره کارول، مثالونه ئې، په

کتاب کي، پر بام، په ۱۳۸۶ کال کي، خو استثناءات باید ومنو، لکه: د دې په ځای، په مېز باندي، په خدای قسم، دا ځکه چي ډېری پښتانه په داسي مواردو کي د (پر) په ځای (په) کاروي.

پر او باندي يو ځای کارول غلطې ده: لکه کتاب پر مېز باندي پروت دی، صحیح ئې دا ده: کتاب پر مېز پروت دی. ورباندي او درباندي هم د (پر) او (پرې) په ځای راتلی شي لکه: پور ورباندي لري، اعتماد درباندي لرم،

باندي

د باندي صیغه ډېره بې ځایه او غلطه استعمالېږي، او غلطه لیکل کېږي، لکه: په دې خاطر باندي، په دې اساس باندي، په دې هکله باندي، زما په نظر باندي، په دې اړه باندي.... چي دلته باندي ته هیڅ ضرورت نشته، په دې خاطر، په دې اساس، په دې هکله، په دې اړه، زما په نظر کافي او صحیح دي، زما په نظر او زما له نظره ئې صحیح صورتونه دي. د باندي، لاندي، وړاندي صحیح لیکنه همدا ده، د لاندي، باندي، وړاندي په توگه ئې لیکل غیرمعیاري دي او د پښتنو هیڅ قبيله ئې په مجهوله نه تلفظ کوي.

د خ او ز ستونزه

د (خ) او (ز) ستونزه باید حل کړو، ستونزه، استازی، زلمی، ختیز، لوېديز... صحیح وگڼو، خو هلته چې د بلي ژبي (ج) پښتو ته راورو نو د ضرورت په صورت کې ئې په (خ) بدل کړو، لکه جواب: خواب، جای: خای، جور: خور، ...

سته او شته

سته د شته، نسته د نشته... په خای کارول ومنو، حکه دا د پښتنو د اکثریت ژبه ده، له مشرقې پرته نور ټول پښتانه همدا الفاظ کاروي، او دا د دري (است) او (نیست) ته ورته دي، د پښتو او دري بې شمېره لغات گډ اساس لري،

نه او څخه

د (نه) په خای یوازي (ه) راوړل: له کنړه تر هراته، له مزاره تر پکتیا، او له میمنې تر پکتیکا او له فراه تر پامیره (په ه او الف پای ته رسېدلي کلمات په وروستیو دوو بنو کې)، دا نور پرېږدو چې لیکي: له فراه څخه تر پامیر پورې، له خدای څخه غواړم، یا له خدای نه غواړم، که دلته د (خدای) له نومه وروسته لږ توقف وشي نو معنی ئې

دا راوځي چي له خدايه ئې نه غواړم. نږدې ټول پښتانه داسي وايي: له خدايه غواړم.

د (ورځخه) او (ورنه) په ځای (ترې) راوړل، د (ما ورځخه وپوښتل)، يا (ما ورنه وپوښتل) په ځای ما ترې وپوښتل.

موږ او مونږ:

مونږ او (موږ) دواړه مجبوراً صحيح و منو خو ورو ورو ئې موږ ته راواړو، ځکه په دې سره به زموږ ليکنه د ډېری پښتنو له تلفظ سره ورته شي، د جنوب او غرب پښتانه دا لفظ داسي نه تلفظ کوي چي (ن) هم په کي راشي، لږ پښتانه ئې داسي تلفظ کوي چي د (ن) خفيف غږ هم په کي راځي.

فعل کوم نوم او ضمير ته ورته راوړو

دا قاعده قبوله کړو چي له مخي ئې ليکي: سپری له خپلي مېرمني سره راغی، او مېرمن له خپل مېړه سره راغله، د راغلل په ځای، دا هم صحيح و منو چي کتابونه او کتابچې ئې راوړل (د راوړې په ځای)، کتابچې او کتابونه ئې راوړل. ښځې او نارينه راغلل، نارينه او ښځې راغلل (د راغلي په ځای)، که څه هم نږدې ټول پښتانه فعل د وروستي

ضمير په بڼه اړوي او وايي: نارينه او ښځي راغلي، کتابونه او کتابچې
ئې راوړې، کتابچې او کتابونه ئې راوړل. ښځي او نارينه راغلل.

جمله په فعل پای ته رسول

د جملې په پای کې له فعل نه وروسته (دئ، ده او ...) لیکل
ضروري ونه گڼو: لکه دا چې ښه کتاب ئې لیکلی دئ، استادان راغلي
دي، ډېره مبارزه ئې کړې ده، دا کافي او صحیح وشمېرو چې: ښه
کتاب ئې لیکلی، استادان راغلي، ډېره مبارزه ئې کړې.

د (ز)، (ج) او (ژ) په اړه اختلاف

د (ز)، (ج) او (ژ) اختلافي کارول ورو ورو توحيد کړو، د
ننگرهار ځيني قومونه وايي: ژوندی، ژبه، ژمی، روژه... د کنړ او
پېښور پښتانه ئې جوندی، جبه، جمی، روجه ... کړي، د جنوب او
جنوب غرب، او د پښتنو ډېری قومونه ئې ژوندی، زبه، زمی، روزه ...
تلفظ کوي، دا او دې ته ورته کلمات له دري سره هم گډ بنسټ لري،
هغوی زنده، زبان، زمستان، روزه کړي، له دې نه معلومېږي چې اصل
(ز) ده، د ځينو عواملو په وجه (ژ) او (ج) ته اوبښتي.

د (نښ) او (ک) مخکي وروسته کول

د (نښ) او (ک) مخکي وروسته کول هم يوه ستونزه ده، کله چې دا دوه توري يو د بل څنگ ته راشي، نو د مشرقي خلک يا (نښ) له (ک) نه مخکي کړي او يا ئې حذف کړي، دا ځکه چې دوی (نښ) په داسې توگه تلفظ کوي چې له (ک) نه وروسته تلفظ ئې ورته گران دی، نور پښتانه کښته، گڼلی ... وايي خو دوی ئې ښکته او ښکلی کړي، نور وايي: کښېنه، کښېږده، ... دوی وايي کښه، کېږده، د جنوب غرب پښتانه (کښي) وايي، په کور کښي دئ، خو د مشرقي پښتانه ښ حذفوي او وايي په کور کي دئ، (ډېری پښتانه په دې خاص مورد کي له مشرقي والو سره همغږي دي او کي وايي او دا ځکه چې تر کښي آسانه دئ)، دې ته مو هم بايد پام وي چې د دري نشستن له کښېنستل سره گډ بنسټ لري، ک ئې د دې لپاره حذف کړی چې دري ژبي نه شي کولی کلمه په ساکن حرف پيل کړي، يا به ئې حذفوي او يا به متحرک حرف ورباندې اضافه کوي، د انگليسي stop د استاپ په بڼه تلفظ کوي، او د پښتو له لمر نه ئې مهر جوړ کړی، او له کښېنستل نه نشستن، دا ښيي چې اصل کښېنستل دئ نه کښستل، د (نښ) گران تلفظ د دې سبب شوی چې په دغو کلماتو کي تغيير راشي. د همدې لپاره گورو چې ځيني پښتانه قومونه (کښ) په

(چ) بدلوي او وايي: چپنه، چپرده،

بخښنه او بښنه هم د دې ستونزي يوه بله بېلگه ده، دا د فارسي له بخش سره گډ بنسټ لري، لکه وبخښه او ببخش، مشرقي وال د دې لپاره خپې حذفوي چې ښ هم د خپې په څېر تلفظ کوي، دا دوه ورته غږونه څنگ په څنگ ويل گران دي نو حکه ئې خپې حذف کړې.

د (د) او (له) ستونزه

ځيني پښتانه (د) د (له) په ځای کاروي چې دا يوه غلطې ده، صحيح ئې دا ده چې: دی د کابل دئ، دی له کابله راغلی، صحيح نه ده چې ووايو: دی د کابله راغلی دئ، په دري کې د دغو دواړو لپاره (از) راځي، (او از کابل است)، (او از کابل آمده)، هغه خلک چې د دري تر اغېز لاندې دي دا دواړه يو د بل په ځای راوړي.

د (ف) او (پ) لاندې

پښتانه د (ف) په ويلو کې مشکل لري، د همدې لپاره غواړي هغه په (پ) واړوي، مخصوصاً کله چې د بلي ژبې الفاظ پښتو ته راوړي، د مثال په توگه د عربي له فوج نه پوځ او د انگرېزي له فابريکې نه پابريکه جوړوي، په کار ده چې دا په خپلې اصلي بڼې کې

ولیکل شي، فوج يا فوځ او فابريکه.

د (ق) او (ک) ستونزه

پښتانه د (ق) په ویلو کې هم ستونزه لري، غواړي آسان ئې کړي، او د (ک) بڼه ورکړي، قرار، قوم، قلم، او له عربي نه اخیستل شوي نور کلمات د کرار، کوم، کلم په توګه تلفظ کوي او ځیني یې خبره خو متعصب لیکوالان گمان کوي یا قصداً ښيي چې صحیح بڼه ئې همدا ده، په کار ده چې دا او دې ته ورته ټول دخپل لغتونه په خپلي اصلي بڼي کې تلفظ او ولیکل شي. دري ژبي چې ټول دخپل لغتونه په اصلي بڼي کې قبول کړي، اوس د ادبي دري نږدې او یا په سلو کې عربي لغات جوړوي، هلته هم ځیني متعصبي کړی هڅه کوي چې عربي لغات له دري وباسي، که څه هم دا کار ناشونی دی، خو که له دري نه عربي ووځي نو په یوې نیستمې ژبي به بدله او خپله ټوله اوسنۍ غنا به له لاسه ورکړي. د ایران متعصبو کړیو له اوږدې مودې رادېخوا دا هڅه پیل کړې، د عربي او عربو په ضد د دوی او د نورو قومونو هره هڅه چې په مسلمانانو کې قومي او نژادي تعصبات راپاروي د عربي نړۍ له لوري بدرګه شوې او دوی ئې په شا تپولي، د ایران معروف شاه پرست شاعر فردوسي خپله شاهنامه داسې ولیکله چې هیڅ عربي لفظ په کې رانشي، نن او په ایران کې د شيعي انقلاب

له راتلو وروسته هم دا لړۍ جاري ده، په افغانستان كې هم ځيني متعصبي غربيال او ايران پلوه ډلي همدا كار كوي. غربيال پښتانه ليكوالان هم په دې گمارل شوي چې همدا كار وكړي.

(ز) او (گ)

هغه پښتانه چې (ز) د (گ) په څير تلفظ كوي، له (غ) نه مخكي د (ز) تلفظ ورته گران شي، نو ځكه (غ) ترې رامخكي كوي او له (ز) نه (غ) جوړوي، خو نور پښتانه ئې زغ گڼي. لږ تر لږه بايد دا صحيح تلفظ هم ومنو.

(ز) او (ن)

همدا راز كله چې (ز) او (ن) سره نږدې راشي نو مشرقي وال همغه معامله ورسره كوي چې له (ك) او (ن) سره ئې كوي، (ن) له (ز) رامخكي كړي، دا هم د (ز) د گران تلفظ په وجه ده، له زبور او زبندې نه زبور او زبندې جوړ كړي. خو نور پښتانه چې (ز) د (گ) په څېر نه تلفظ كوي دا مشكل نه لري او په خپلي اصلي بڼه كې ئې تلفظ كوي او ليكي.

(کامه) او (او)

کامه باید د (او) په حای او هلته وکارول شي چي د يوې جملې پای او د بلي اړوند جملې پیل په گوته کړي، نه مکرر (او) لیکل صحیح دي او نه دا چي ولیکو: رپوټونه وايي، چي....، په داسي مواردو کي تر چي نه مخکي د کامې راوړل صحیح نه دی او د جملې ضروري ارتباط شلوي .

(لېري) او (لري)

د لېري او لري سمه لیکنه همدا ده، د لېري او لري په توگه ئې لیکل غلط او د مروج تلفظ خلاف دي، د لري (بعید) او لري (د لرلو صیغه) تر منځ تفکیک د لام او ري په حرکت سره کېږي، په لومړي کي لام زور او ري زېر لري او په دوهم کي لام زور او ري زورکی لري.

(ولې) او (ولي)

د ولي (نوم) او ولي (استفسار کلمه) يو رنگ او په همدې توگه لیکل صحیح دي، د ولې په توگه ئې لیکل غیرمعياري دي، د دواړو ترمنځ تفکیک په يې سره نه بلکه د واو په حرکت سره کېدی شي،

په لومړي کي واو زورکی لري او په دوهم کي زور. هيڅ پښتون د ولي وروستی يې د ويالې په څېر نه تلفظ کوي.

(اووه) او (اووه)

اووه (۷) په همدې توگه ليکل سم او د اووه په توگه ئې ليکل ناسم دي، داسي ليکل ئې د هغه چا اختراع ده چي غواړي د پيش په ځای واو وليکل شي، دا عدد په اصل کي داسي تلفظ کېږي (اَوَه)، الف پيش لري او واو زور.

(يولس) او (دولس)

يولس او دولس همداسي ليکل سم او د يوولس او دوولس په توگه ئې ليکل ناسم دي، د دواړو عام تلفظ داسي دي: يوولس، دوولس؛ په اصل کي (يو او لس) او (دوه او لس) وو چي تخفيف پکي راغلی، د او په ځای لومړي واو ته پيش ورکړی شوی او هې حذف شوې.

(نه) او (ننه)

نه (۹) په همدې بڼه ليکل صحيح دي نه د ننه په توگه.

(ای) او (اې)

د ندا لپاره په عربي او دري کي (ای) او په پښتو کي (اې) ویل کېږي، نږدې ټول پښتانه وايي: اې ربه! اې پلاره! اې زويه! په کار ده چي په ليکني کي هم دا مراعات شي.

(هغې) او (هغې)

د هغې او هغې سمه کارونه داسي ده: هغې بنحې وويل، هغې وويل، په هغې لاري تلل، په هغې تلل، هغې برخي ته ولاړ، هغې ته ولاړ

(پسې) او (پسې)

د پسې او پسې توپير: ورپسې شه، په ده پسې ورشه، پسې ورشه،

(تاسې) او (تاسې) فرق

تاسې د (تاسې ئې) مخفف دئ لکه دا چي تاسې هم ولولئ (يعني تاسې ئې هم ولولئ)

(لپاره) او (له پاره)

د دې (لپاره) يا د دې (له پاره) صحيح دي او د دې (د پاره) غلط. اصل ئې پار دى، د پښتنو ځيني قبيلې ئې د پار په بڼه کاروي، د خاطر په معنى لکه چې وايي: د خداى پار دى،

د (نه) بې ځايه کارول

لکه: له ننگرهار نه، له لغمان نه... چېرې چې يو لفظ په فتحه او الف پای ته رسېږي د نه راوړل صحيح نه دي لکه: له الله غواړم، له ما وپوښته، له تا پوښتي، په داسې مواردو کې نه راوړل صحيح نه دي، خو که په ساکن توري پای ته رسي نو ښه دا ده چې يوازې ه پرې علاوه کړو، لکه له کابل، له لغمانه، له کابل نه او له لغمان نه ليکل صحيح نه دي. او له کابل څخه يا له کابل څخه خو لاډېر بې خونده دي. اصل ئې له کابل راغلم دي، چې دا زور په ه بدلوي.

(اړه) او (اړوند)

دا دواړه هم په غلطه توگه استعمالېږي، اړه د ارتباط په معنى او اړوند د مربوط په معنى دي، د کتاب په اړه ئې معلومات ورکړ، د کتاب اړوند معلومات ئې ورکړ.

پایله

پایله د نتیجې په معنی راورل غلطي ده، د پایلي دقیقه ژباړه عاقبت او انجام دئ، داسي لکه له بدو پایلو سره مخامخ شو. په کار ده چي نتیجه، حاصل او ثمره د پایلي په معنی ترجمه نشي.

(پرې) او (ترې)

دا دواړه د (پر ئې) او (تر ئې) مخفف دي، همغسي لکه مې، کې، چې، دې چي د (مي ئې)، (کي ئې)، (چي ئې) او (دي ئې) مخفف دي.

(مات) او (ماتي)

مات، ماته، ماتي صحیح او ماتې غلطه لیکنه ده. مات شو، ماته شوه، له ماتي سره مخ شو، ماتي او بریاوي به وي، صحیح دي.

(پاته) او (پاتي)

پاته صحیح لیکنه ده، راحه له مور سره پاته شه، شاته پاته شو، ځيني پښتني قبيلې پاتي وايي.

(خدای) او (لمونځ)

د خداوند او نماز الفاظ له پښتو نه دري ته تللي، اصل ئې لمونځ او خاوند دي، لمونځ او خاوند واضح معنی لري، لمونځ د تجلیل په معنی او خاوند د څښتن په معنی ده چې یو ئې د الله تعالی لپاره غوره معنی لرونکی نوم او بل ئې د لمانځه لپاره مناسب نوم دی، نماز او خداوند داسې جوړ شوي چې له معنی پرته نومونه دي، دا ځکه چې له بلي ژبي اخیستل شوي، په دري کي خاوند په خداوند اوښتی بیا تخفیف شوی او خدا ترې جوړ شوی او بیا پښتو ته رانتقال شوی او خدای ترې جوړ شوی.

د لمونځونو اوقات

د لمونځونو اوقات له دري اخیستل شوي او په پښتو کي تغییر په کي راغلی: نماز شام ئې ماښام کړی، (ن) او (ز) ئې ترې حذف کړي، نماز خفتن ئې ماخستن، نماز دیگر ئې مازدیگر، نماز پیشین ئې ماپښین کړي، له (پس شوي) نه ئې پېشلمی جوړ کړی، ښایي د دې مهال اصلي نوم په پښتو کي سېمی وي چې ځیني پښتانه ئې په همدې نامه یادوي، مور د اوقاتو لپاره گهیځ، بر بزر، غرمه، لمرخاته او لمر ولېده لرو، د گهیځ په ځای مو د عربي سحر رااخیستی خو هغه هم

حَينو سهار کړی.

(عکس العمل) او (غبرگون)

په دې وروستيو کي د عکس العمل په حَای د غبرگون د راورلو شاهد يو، په داسي حال کي چي غبرگون د عکس العمل معنی نه افاده کوي، نه پوهېږو په دې کي کوم مصلحت گوري چي دا جامع اصطلاح په ناقصه توگه بدلوي. غبرگ د يوويستوي په مقابل کي راحي.

(اند) او (فکر)

په وروستيو شو مياشتو کي د اند کلمه په حَينو کړيو کي دود شوې، د فکر او نظر په حَای ئې کاروي، په داسي حال کي چي دا او دې ته ورته الفاظ هومره عام شوي او هر څوک ئې په معنی پوهېږي چي په ډېر زحمت سره کولی شو بدلي او حذف ئې کړو، د عربي الفاظو په حَای د پښتو متروک الفاظ دودول د هغو کړيو کار دی چي له عربي سره حساسيت لري، د همدې لپاره گورو چي په استعماري ځواکونو پوري تړلې خبري رسنيو دې کار ته کلکه ملا تړلې، متعصبي څېرې ئې استخدام کړې او دا کار پرې کوي.

خدای پامان

خدای پامان په اصل کې د خدای په امان کې دی، تخفیف په کې راغلی، په اوسنۍ بڼې کې صحیح مفهوم نه افاده کوي، که خدای دي مل، خدای دي حافظ، خدای دي ساتونکی، د خدای په امان کې دي وې... وویل شي غوره دی. او دې ته خدای پامانی ویلی شو.

لرغونې ژبه

ځینې متعصب او ناپوه لیکوالان، هغه چې ډېری ئې له بهر نه گمارل شوي، دا هڅه کوي چې د افغانانو ترمنځ اختلافات راولاړ کړي، یو ئې ادعا کوي چې پښتو اصیله ژبه ده او لرغونی تاریخ لري او بل ئې وایي دري او فارسي اصیله ژبه ده او اوږد تاریخ لري، دا جنابان دې ته متوجه نه دي چې د پښتو او دري په سلو کې تر اتیا زیات لغاتونه گډ بنسټ لري، که د الفاظو په اړه ئې دقیقه څېړنه وکړي ورته معلومه به شي چې دا دواړه ژبې څو پېړۍ مخکې یوه ژبه وه، د خاصو عواملو په وجه سره بېلې شوې، دا کړۍ د یوې ژبې تسلط د هغې د ښه والي دلیل گڼي، حال دا چې د ژبې د تسلط عوامل نور دي، هغه ژبه مسلطه شوې چې په سیاسي لحاظ مسلطه شوې، که نن انگرېزي د نړۍ مسلطه ژبه ده وجه ئې دا نه ده چې دا ژبه تر

نورو ښه والی لري، یا لرغونی تاریخ، وجه ئې د هغه قوم سیاسي سلطه ده چي انگریزي وایي، زه په ډېر ډاډ او جرأت سره ویلی شم چي انگرېزي د نړۍ تر ډېرو ژبو ناقصه، وروسته پاتې او له ادبي لحاظه ستونزمنه ژبه ده. په افغانستان کي د پښتو ژبي د عدم ودي او فارسي د تسلط عوامل نور دي، چي زه ئې څېړل مفید نه گڼم. دغو کړيو ته وایم راشي وگورئ چي د پښتو او فارسي لغات څومره سره ورته او نږدې دي:

د انسان د غرو نومونه:

پښتو	فارسي
سر	سر
پزه یا پوزه	پوز
زڼې	زنخ
زبه یا ژبه	زبان
ورون	ران
لاس	دست (د) په (د) بدل شوی
پښه	پا (پس) حذف شوی
زنگون	زانو
غوږ	گوش غ په گ او ر په ش بدل شوي

غاره	گردن غ په گ ر په ر او ه په دن بدل شوي
غوښه	گوشت
گوته	انگشت
نوک	ناخن او نوک

خپلوان

پلار	پدر لا په د بدل شوي
ورور	برادر
خور	خواهر
مور	مادر
لپور	بيور
ماما	ماما
نيکونه	نياکان
زېږېدلی	زائیده

شمېرې

يو	یک
دوه	دو
درې	سه
څلور	چهار

پنج	پنجه
شش	شپږ
هفت	اوه
هشت	اته
نو	نه
ده	لس
يازده	يولس
دوازده	دولس
سيزده	ديارلس
چهارده	څورلس
پانزده	پنجه لس
شانزده	شپاړس
هفده	اوه لس
هژده	اته لس
نوزده	نولس
صد	سل
هزار	زر

اشياء

آسمان	آسمان
-------	-------

پښتو لیکدود	۴۶
-------------	----

زمین	زمکه
مهر	لمر
ماه	میاشت سپوژمی
باران	باران
آب	اوبه
بن واو په ب بدل شوی	ونه
بوته	بوتهی
ریگ	شگه
هیر (کوه)	غر
دریا	دریاب (سیند)
انگور	کور (انگور)
گندم (غ) په گ بدل شوی	غنم
جواری	جوار
مار	مار
اسپ	آس
خر	خر
گاوغ په گ بدل شوی	غوا
بز	وز او وزه
پشک	پشی، پشکه

مرغ	مرغه
طوطی	طوطي
بلبل	بلبله
جنگل	ځنگل
نو	نوی

رنگونه

تار (سیاه و تاریک)	تور
سرخ	سور
سفید	سپین
زرد	زېړ یا ژېړ
نصواري	نصواري

افعال

دیدن ل په د بدل شوی، تل همداسي شوي	لیدل
خوردن	خوړل
بخور و په ب بدل شوی، تل همداسي شوي	وخوره
کردن	کړل
کاریدن کشت کردن	کرل

رپېل	درویدن
وړل	بردن
شړېدل	شاریدن
تگ	تک و دو
آزمېښت	آزمایش
ورېدل	باریدن

نومونه

خاوند	خداوند
ستر	سترگ
گرم	گرم
سور	سرد
نرم	نرم
سخت	سخت
شرم	شرم
تبه	تب
شپه	شب
ورځ	روز
غر مه	گرمي
لمن	دامن

جای	خای
موش	مږه

دې ته باید متوجه وو چې کله ځینې لغتونه له پښتو نه فارسي ته اوږي نو د پښتو لغت ځینې توري لکه ل، غ، خ، و، ږ په دري کې په د، گ، ج، ب، ش بدل شوي، لکه:

لمن - دامن، لیدنه - دیدن، پلار - پدر، لاس - دست...

غوږ - گوش، غوښه - گوشت، غرمه - گرمي

خای - جای، پنځه - پنج،

شپږ - شش، مږه - موش،

ونه - بن، وخوره - بخور،

د دې الفاظو شمېر ډېر زیات دی، دومره چې په دې کې چا ته د شک خای نه پرېږدي چې پښتو او دري څو پېړۍ مخکې یوه ژبه وه او ورو ورو سره بېلي شوې.

څو ورځې مخکې مي د یوه متعصب لیکوال مرکه اورېده چې ویل ئې فارسي د پښتو په پرتله اوږد تاریخ لري او ګواکې پښتانه لیکوالان له فارسي نه ژباړه کوي. دا د بیمار ذهن او زړه او کوږ فکر او قلم خاوند په دې نه پوهېږي چې پښتو او فارسي څو پېړۍ مخکې یوه ژبه وه، ورو ورو سره بېلي شوې، ډېر ناپوه او کمعقله انسان به داسې انگېري چې فارسي تر پښتو زوړ تاریخ لري، څوک چې په دې

پوهېزې چې انسانان له يوه مور پلار پيدا شوي، نژاد ئې يو او د يوې ستري کورنۍ غړي دي، هغه په دې پوهېزې چې د ژبو بنسټ هم يو دئ، مختلفي ژبي داسي دي لکه د يوې ستري ونې لويي او ورې خانگي، هر څومره چې له ورو خانگو نه د سترو خانگو په لوري څو بېلي خانگي گډ بنسټ پيدا کوي، نه يوه خانگه پر بلې غوره والی لري او نه زور تاريخ.

پښتو او کمپيوټر

پښتو نوې کمپيوټر ته لار موندلې، د هغو افغانانو دا هڅه د ډېر قدر وړ ده چې دا کار ئې کړی، خو ډېر کار لا پاته دئ، د پښتو لپاره ښکلي حروف جوړول يو له دغو کارونو څخه دئ، هم د متن لپاره او هم د عنوان لپاره، موجود حروف ځيني ستونزي لري، ځيني ئې د يو شمېر ضروري حروفو د نشتوالي له مخي ناقص دي، آ، ؤ، ا، ا، گ، ... نه لري، ځيني ئې داسي دي چې د (د، ډ، رز، و او نورو حروفو موقعيت په دقيقه توگه نه دئ ټاکل شوی، په ليکه برابر نه وي، ښکته او پورته وي، په کرور حرف کي داسي دي: (د و ډ ز و) په ځينو کي يو شمېر علايم لکه ، ، : ! " په واضح توگه نه معلومېزې له ضروري اندازې واړه جوړ شوي، په کرور حرف کي داسي دي: ، ، : ! " دا په داسي حال کي چې کرور حرف تر ټولو شته حروفو ښه دئ، زه

دې ته اړه شوم چې له عربي او فارسي نه ځيني تر ټولو بڼكلي حروف غوره او پښتو ته ئې واړوم، د پښتو کرور حرف کي مي هم لاسوهنه وکړه او ځيني ستونزي مې رفعه کړې، د دغو حروفو نومونه دا دي:

Pashto best font

Pashto best font hashiah

Pashto anwan font

Pashto anwan font outline

Pashto arabic styl font

Pashto Kror modified

pashto Jadeed inwan

Pashto yasmeeen font

Pashto yasmeeen bold

Pashto jihon modified

موجود پښتو حروف له عربي حروفو اقتباس شوي، د پښتو

خپل دوديز خط ډېر بڼکلی دئ، په کار ده دغه حروف کمپيوټر ته

انتقال شي. زه هڅه کوم چې د پښتو خپل حروف جوړ او کمپيوټر ته

ئې انتقال کړم.

سبحان ربي العظيم

فهرست

صفحه	عنوان
۳	سریزه
۷	د پښتو حروف
۱۱	د یې گانو ستونزه
۱۳	د (و) شکلونه
۱۵	د علایمو په اړه وړاندیز
۱۶	عربي حروف حذفول
۱۷	د پښتو الف یو دئ که درې؟
۱۹	عربي الفاظ
۱۹	متروک الفاظ
۲۰	له بلي ژبي ژباړه
۲۲	مجهوله یې:

- ۲۴----- بنحینه جمع
- ۲۶----- د ئې او یې توپیر
- ۲۶----- له، په، نه
- ۲۶----- دی او دئ
- ۲۷----- (و) او (ؤ)
- ۲۷----- (ه) او (وو)
- ۲۷----- په او پر
- ۲۸----- باندي
- ۲۹----- د ځ او ز ستونزه
- ۲۹----- سته او شته
- ۲۹----- نه او څخه
- ۳۰----- مور او مونږ
- ۳۰----- فعل کوم نوم او ضمیر ته ورته راوړو
- ۳۱----- جمله په فعل پای ته رسول
- ۳۱----- د (ز)، (ج) او (ژ) په اړه اختلاف
- ۳۲----- د (بڼ) او (ک) مخکي وروسته کول
- ۳۳----- د (د) او (له) ستونزه
- ۳۳----- د (ف) او (پ) لانجه
- ۳۴----- د (ق) او (ک) ستونزه
- ۳۵----- (ږ) او (گ)
- ۳۵----- (ږ) او (ن)

- ۳۶----- (کامه) او (او)
- ۳۶----- (لبري) او (لري)
- ۳۶----- (ولې) او (ولي)
- ۳۷----- (اوه) او (اووه)
- ۳۷----- (يولس) او (دولس)
- ۳۷----- (نه) او (نهه)
- ۳۸----- (ای) او (اې)
- ۳۸----- (هغې) او (هغي)
- ۳۸----- (پسې) او (پسي)
- ۳۸----- (تاسې) او (تاسې) فرق
- ۳۹----- (لپاره) او (له پاره)
- ۳۹----- د (نه) بې ځايه کارول
- ۳۹----- (اړه) او (اړوند)
- ۴۰----- پایله
- ۴۰----- (پرې) او (ترې)
- ۴۰----- (مات) او (ماتي)
- ۴۰----- (پاته) او (پاتي)
- ۴۱----- (خدای) او (لمونځ)
- ۴۱----- د لمونځونو اوقات
- ۴۲----- (عکس العمل) او (غبرگون)
- ۴۲----- (اند) او (فکر)

۴۳-----خدای پامان

۴۳-----لرغونې ژبه

۵۱-----پښتو او کمپیوټر

پښتو ليکدود

راشئ چي پښتو ليکنه تصحيح او معياري کړو!

حکمتيار